

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ МУЛЬТИЛАТЕРАЛІЗМУ У ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Анотація. З'ясовано плюралізм підходів до розгляду мультилатералізму в академічних колах США. Здійснено огляд зовнішньополітичної діяльності США у історичній ретроспективі. Встановлено, що американські дослідники розглядають мультилатералізм у глобальному та внутрідержавному аспекті. Проаналізовано питання щодо існування мультилатералізму у зовнішній політиці США, з огляду на твердження застосування виключно унілатерального підходу з боку США на міжнародній арені. Розглянуто підхід до трактування американської версії мультилатералізму як «націоналістичний мультилатералізм».

Ключові слова: мультилатералізм, США, унілатералізм, «націоналістичний мультилатералізм», гегемонічний, міжнародна інституція, зовнішня політика.

Annotation. Pluralism approaches for dealing with multilateralism in US academic circles were found. US foreign policy in historical perspective is reviewed. It is established in the article that American researchers consider multilateralism in global and intrastate aspect. The issue of the existence of multilateralism in US foreign policy is analyzed according to the statement that US use only unilateral approach in the international arena. The approach to the

* аспірант, за сумісництвом асистент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник – Романюк Р.Й., к.політ.н., доц. кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби факультету міжнародних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка.

interpretation of the American version of multilateralism as a «nationalist multilateralism» is considered.

Key words: *multilateralism, USA, unilateralism, «nationalist multilateralism», hegemonic, international institutions, foreign policy.*

Аннотація. *Исследован плюрализм подходов к рассмотрению мультилатерализма в академических кругах США. Осуществлен обзор внешнеполитической деятельности США в исторической ретроспективе. Установлено, что американские исследователи рассматривают мультилатерализм в глобальном и внутригосударственном аспектах. Проанализирован вопрос о существовании мультилатерализма во внешней политике США, учитывая утверждение применения исключительно унитарного подхода со стороны США на международной арене. Рассмотрен подход к трактовке американской версии мультилатерализма как «националистический мультилатерализм».*

Ключевые слова: *мультилатерализм, США, унитаризм, «националистический мультилатерализм», гегемонический, международная организация, внешняя политика.*

Найвагоміший внесок у розвиток мультилатералізму здійснила американська політична школа. Саме американські науковці розпочали концептуальне дослідження мультилатералізму після Першої світової війни, незважаючи на те, що Сполучені Штати Америки ніколи не покладалися виключно на мультилатеральні інститути у здійсненні зовнішньої політики. Усі адміністрації США та Конгрес завжди розглядали дві альтернативи у контексті ведення зовнішньої політики – діяльність через багатосторонні установи (що вимагає делегування частини повноважень) та діяльність в односторонньому порядку (більш ефективний і перспективний варіант) [1].

Досі залишається відкритим питання про те, що таке «американський» мультилатералізм і чи існує він узагалі? Думки американської політичної школи щодо цього радикально різняться. Частина науковців стверджують, що у сфері зовнішньої політики США відбувається чергування мультилатерального та унілатерального підходів. Деякі представники наголошують на тому, що США ніколи не керувалися постулатами мультилатералізму і завжди діяли виключно в рамках унілатералізму. Крім того, існує також твердження про гібридну форму здійснення зовнішньої політики – американський мультилатералізм із елементами унілатералізму.

Систематизація наукових підходів до мультилатералізму, дає змогу зробити висновок, що поняття «мультилатералізм» слід розглядати у двох вимірах: у глобальному контексті та у прикладному аспекті визначеної держави, наприклад США.

На думку Ріхтера, радикальний унілатералізм США, що проявлявся, зокрема, під час адміністрації Дж. Вокера Буша, слід розглядати крізь призму зростаючого невдоволення неефективністю мультилатералізму в цілому, та колективної безпеки зокрема. Окрім того, більшість дослідників ключових конфліктів 1990-х рр., як у межах, так і поза межами США, дійшли висновку, що Рада Безпеки ООН не виконала свого основного обов'язку щодо вирішення низки проблемних ситуацій (арабо-ізраїльської війни, криз в Югославії, Іраку та Північній Кореї) [2, р. 132]. У кожному з випадків Рада Безпеки діяла неефективно і наслідки були трагічними. Сьогодні навіть переконаний мультилатераліст Дж. Раггі, який перебував на посаді помічника Генерального секретаря ООН, підтримує цю позицію: «Не буде перебільшенням відзначити, що в Організації Об'єднаних Націй сьогодні не вистачає можливостей для того, щоб виконати свою основну місію – позбавити прийдешні покоління від лиха війни» [3]. Підтвердження цього спостерігаємо сьогодні, у часи російського

вторгнення в Україну, коли Раді Безпеки, на жаль, не вдалося зупинити кровопролиття у нашій державі.

Критики колективної безпеки у США не лише стверджують, що ядром проблеми є відсутність в ООН механізмів примусу. Вони також наголошують на відсутності єдності серед членів Ради Безпеки, що поєднується із нездатністю ООН забезпечити ефективність колективної безпеки. Навіть у тих випадках, коли Рада Безпеки змогла досягти консенсусу щодо заходів та санкцій проти окремих держав, їхня реалізація зазвичай вважалася незначною та не надто дієвою. Крім того, санкції щодо країн, як правило, послаблюються, а також часто держави-порушниці уникають здійснення запроваджених проти них покарань, що ще більше порушує довіру до колективної безпеки [4].

Усі ці фактори сприяли появі критичних суджень щодо низки форм мультилатералізму, особливо багатосторонніх переговорів. Адже необхідність досягнення консенсусу часто компрометує першопочаткову мету переговорів. Ця точка зору неодноразово висувалася стосовно багатосторонніх обговорень питання роззброєння, коли ціна досягнення порозуміння переважала над очікуваними вигодами та інтересами окремих держав. Часто стверджувалося, що багатосторонні переговори можуть мати небажані наслідки, наприклад, як у випадку зі створенням Комісії ООН з прав людини, що стала установою, яка не у всіх випадках вирішує саме ту проблему, для розв'язання якої її було створено. Крім того, замість вирішення реальних проблем, результати переговорів часто необґрунтовано обмежують можливість впливу на ситуацію з боку великих держав, у першу чергу США.

Критики мультилатералізму, у глобальному його розумінні, згадують ще два додаткових елементи, які сприяють його неефективності – відкритий і загальнодоступний характер багатосторонніх переговорів, а також зростаючу залученість неурядових організацій. Це пов'язано із ризиками неправомірного впливу популізму і неефективності результатів

переговорного процесу. Для активної реалізації мультилатералізму необхідна скоординована діяльність між європейськими та американськими інституціями. Проте були випадки, коли багатосторонні переговори під впливом громадської думки та неурядових організацій виявляли динаміку, яка в кінцевому підсумку призводила до ізоляції Сполучених Штатів та мала суперечливі результати, як у випадку Оттавської конвенції про заборону протипіхотних мін (1997 р.).

В американських наукових колах часто піддають критиці мультилатеральні інструментарії та міжнародні організації. Загально визнаною у консервативних та неоконсервативних колах стала необхідність структурних перетворень у рамках всієї системи ООН. Представники американської школи вказують на численні випадки некомпетентності ООН, перевищення витрат та інерцію, а принципи «одна держава – один голос» та «справедливого регіонального розподілу» визначаються як важливі перешкоди для ефективної діяльності міжнародних організацій.

Протягом останніх десятиліть, критика мультилатералізму в науковій думці США стала більш активною та радикальною. Вперше її озвучили переконані скептики мультилатералізму та радикальні неоконсерватори Ч. Краутхаммер і В. Крістол, які стверджували, що більшість форм мультилатералізму, зокрема ООН, за своєю природою завжди передбачали більше риторики, аніж активних дій, спрямованих на підтримання міжнародного порядку. Вони стверджують, що для США вкрай важливо діяти унілатерально задля забезпечення міжнародного порядку та національних інтересів [5]. Їм протистоять віддані прихильники мультилатералізму та міжнародного порядку. Серединну позицію між цими двома силами обстоює низка авторів та політиків, які мають підстави для скептицизму з приводу ефективності колективної безпеки, а також інших форм мультилатералізму. Однак, вони часто не підтримують твердження, запропоновані американськими неоконсервативними

науковими колами. Більшість із них вважає, що, незважаючи на недоліки мультилатералізму, США потребують міжнародного співробітництва задля легітимізації своїх дій а, отже, вони повинні дотримуватися мультилатеральних рішень [6].

Сьогодні багато науковців відзначають, що у зовнішній політиці США спостерігається зміщення від мультилатералізму до унілатералізму. Зокрема, останнім часом простежується тенденція США до дій в односторонньому порядку, що ставить під загрозу відносини із їхніми традиційними союзниками. Ця тенденція протиставляється методу ведення зовнішньої політики США у повоєнні часи, коли вони очолили рух міжнародного співтовариства у напрямку інституційного будівництва. Яскравим проявом цієї тенденції є рішення США розпочати війну проти Іраку, незважаючи на відсутність мандату від Ради Безпеки ООН та без підтримки з боку їхніх ключових союзників.

Очевидно, за останні десятиліття у ставленні США до міжнародного порядку відбулися зміни. Поряд із цим, ставиться питання, чи взагалі зовнішня політика США мала мультилатеральний характер. Окремі наукові кола наголошують на тому, що американський підхід до побудови міжнародного повоєнного порядку був радше гегемонічним, а не мультилатеральним. Ця відмінність є важливою для розуміння питання існуючих розбіжностей між США та їхніми традиційними союзниками, а також нехтування ними міжнародних інституцій.

Незважаючи на те, що трансформацію мультилатеральної зовнішньої політики США в унілатеральну окремі дослідники пов'язують з приходом до влади президента Дж. Буша молодшого, або з терористичними атаками 11 вересня 2001 р., все ж вирішальні зміни американської зовнішньополітичної стратегії розпочалися у повоєнні роки. Під час холодної війни американська гегемонія «вписувалась» у реалії нерівності сил і взаємозалежності між державами. Інституційні прояви західної солідарності у протистоянні радянській загрозі були позірно

мультилатеральними й скоординованими, однак насправді групувалися навколо центру – США. Відтоді європейські держави прагнули перетворити інституційний порядок, побудований навколо американської гегемонії, у більш мультилатеральну систему, яка спиралася б на універсальні принципи та правила. Натомість США протистояли прагненню поставити себе в рамки мультилатеральних обмежень і дотримувалися більш унілатерального курсу задля необмеженого використання власної могутності.

Поряд із можливістю здійснювати безпосередній вплив на союзників, американський унілатералізм має здатність позначатися і на внутрішній політиці окремих держав. Зникнення спільної загрози похитнуло їхню здатність (і бажання) поширювати широкі національні інтереси, розширюючи при цьому вузькі інтереси в рамках децентралізованої політичної структури. Як наслідок, американські президенти виявилися обмеженими у сфері реалізації мультилатеральних зобов'язань, які стосуються внутрідержавних інтересів. Загалом, звернення до унілатералізму, що сягає часів холодної війни, сприяє розширенню прав на міжнародній арені, зменшенню взаємозалежності між державами та створенню певних обмежень всередині держави.

Поряд із прагненням інших держав послабити вплив США в рамках міжнародних інституцій, унілатералізм має й інші недоліки. Дотримуючись унілатеральних принципів зовнішньої політики США ризикують отримати невеликий обсяг міжнародних колективних переваг, зростаючий опір за кордоном та дефіцит демократії на своїй території.

Міжнародний порядок, побудований США під час холодної війни, був гегемонічним, а не мультилатеральним, як вважають окремі науковці. Мультилатералізм містить два важливих зобов'язання щодо держав: вони повинні надавати ресурси (економічні, військові, політичні і т.д.) для створення та діяльності міжнародних інституцій на паритетних умовах й дотримуватися правил, обмежень і процесу прийняття рішень цих

інституцій. У післявоєнний час США серйозно поставилися до першого із цих зобов'язань, але ігнорували друге. США разом із іншими державами сприяли створенню міжнародних інституцій, однак їхні адміністрації, що перебували при владі після Другої світової війни, лише в загальних рисах обмежували власні дії відповідно до інституційних правил і процедур.

Відкидаючи стратегії ізоляціонізму та імперіалізму у післявоєнний час, розробники американської зовнішньої політики сприяли створенню нової форми гегемонії, що не лише здійснюється відповідно до певних правил і з допомогою інституцій, але й сприймається більшістю держав як легітимне явище. Під егідою США почали активно створюватися різноманітні міжнародні організації, у тому числі ООН, НАТО, МВФ, ГАТТ, Світовий банк та багато інших. Усі вони перебувають у певній залежності від американських ресурсів, а консенсусний характер їхнього функціонування дає змогу США формувати міжнародний порядок, сприятливий для реалізації їхніх інтересів.

Цей гегемонічний порядок базується на тому, що Г. Дж. Айкенберрі визначає як «інституційну угоду» між США та їхніми ключовими союзниками [7]. У посткомуністичному світі більшість держав добровільно погодилися на «американський» варіант міжнародних правил та інституцій, котрі дещо обмежили автономію політики США. Таке своєрідне «підпорядкування» адміністрації США забезпечувало значні вигоди для інших держав-учасниць: військовий захист, надання підтримки у разі зовнішньої загрози, зовнішню економічну та військову допомогу, стабільність долара як основи міжнародної валютної системи, доступ до ринків США і, загалом, американську підтримку міжнародних правил та інституцій. Все це сприяло функціонуванню колективних благ та підтриманню міжнародного порядку.

Зі свого боку, США наполягали на тому, щоб держави-союзниці санкціонували для них спеціальні прерогативи у рамках створеної інституційної матриці. США не мали наміру діяти відповідно до тих самих

правил і стандартів, що були визначені для інших держав. В окремих випадках сама «конструкція» міжнародних інституцій визначала та навіть легітимізувала «виключні» права і привілеї для США. В інших випадках, США просто «обходили» загальні інституційні канали або навмисно обмежували владу міжнародних установ аби уникнути проблем у питанні свободи власних дій. На практиці США зіткнулися із незначними обмеженнями власної автономії та більш ширшими повноваженнями, порівняно із післявоєнним інституційним порядком.

Водночас прерогативи, якими користувалися США не ставили під сумнів легітимність післявоєнного інституційного порядку чи особливої американської ролі в ньому. Гегемонія США полягала не лише у матеріальній перевазі чи необмеженій владі, а у могутності, котра визнавалася легітимною іншими акторами, реалізовувалася за допомогою інституцій та стримувалася ними лише номінально. Можливість встановлювати загальноприйняті міжнародні правила, які корегують діяльність інших держав на міжнародній арені, в умовах відсутності чи наявності лише незначних обмежень для власних дій, насправді є важливою ознакою гегемонічної стратегії.

Зокрема США здійснювали майже ексклюзивний контроль над післявоєнними окупаційними режимами, володіючи засобами впливу на відновлення політичного та економічного порядку Японії. Їхня самостійна роль у випадку повоєнної Західної Німеччини була дещо меншою. В економічній сфері зважені схеми голосування дали змогу США використовувати право вето щодо рішень МВФ і Світового банку. Коли правила Бреттон-Вудської системи почали працювати проти американських інтересів на початку 1970-х рр., США в односторонньому порядку змінили їх, відмовившись від золотовалютного стандарту.

У сфері безпеки США наділені правом вето як один із п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН. У різні роки генералітет США обіймав посаду Верховного головнокомандувача НАТО. Завдяки Договору

про нерозповсюдження ядерної зброї США та інші ядерні держави опинилися у привілейованому становищі. США неодноразово втручалися у заходи, що користувалися сумнівною міжнародною легітимністю (військові та приховані інтервенції у В'єтнамі, Домініканській республіці, Кубі, Центральній Америці, Ірані, Чилі та багатьох інших частинах світу).

У сфері приєднання до міжнародних конвенцій, найбільші проблеми з американських перспектив завжди стосувалися питання ратифікації. Навіть у тих випадках, коли забезпечувалася ратифікація договору, він часто супроводжувався умовами, які висували США в односторонньому порядку. Останні були покликані «звільнити» США від відповідних міжнародно-правових зобов'язань [8]. Наприклад, Сенат США остаточно ратифікував Конвенцію про запобігання і покарання за злочини геноциду лише 1986 р., тобто через тридцять вісім років після того, як її було затверджено Генеральною Асамблеєю ООН. Водночас, ратифікація супроводжувалася низкою застережень і домовленостей. [9, р. 162-169].

США були чи не єдиною державою, яка у післявоєнний період діяла поза межами або у конфлікті із загальновизнаними міжнародними нормами, правилами та установами. Однак, на відміну від інших держав, США рідко стикалися із санкціями за порушення принципів міжнародного права, а союзники США загалом допускали, хоча і неохоче, випадки американського унілатералізму.

Реалізація особливої позиції США у післявоєнний період не була позбавлена проблем в окремих сферах. На певному етапі США стало важко підтримувати власний гегемонічний уклад. Слід зауважити, що гегемоністські устрої характеризуються подвійною напруженістю. Спеціальні прерогативи, якими користується гегемон є аномальними в інституційному контексті, що базується на універсальних нормах і принципах. Якщо гегемон надто часто або у довільному порядку використовує особливі привілеї, існує ймовірність зросту невдоволення з

боку інших акторів. Очевидні подвійні стандарти, що лежать в основі системи, загрожуватимуть її довгостроковій легітимності.

Крім того, існує напруженість, що виникає із наявності тягара підтримки системного порядку, створеного гегемоном. Гегемонія вимагає того, щоб домінантне становище визначало інтереси акторів у широкому сенсі. Гегемон повинен обмежити прагнення до відносин із союзними державами задля короткострокових вигод з метою отримати широку міжнародну підтримку існуючих правил та інститутів. Інші держави повинні, як і раніше, бути переконаними у тому, що участь у інституціях приносить користь. Проте, поширення міжнародних суспільних благ може дорого коштувати гегемону. З плином часу, перед гегемоном постає спокуса передачі відповідальності за ці витрати іншим акторам, і повернення до ретельних розрахунків втрат і переваг, що є більш типовим для поведінки держав у міжнародній системі.

Зважаючи на прояви конфронтації обох наддержав – США та СРСР у післявоєнного періоду, важко зрозуміти, як вдавалося так довго контролювати ситуацією та успішно долати протиріччя.

Відповідь є парадоксальною – інституційна злагода усередині гегемонічного порядку, очолюваного США після Другої світової війни, стала міцною саме через частковий, а не тотальний характер американської гегемонії. Радянський Союз та соціалістичний табір залишилися поза досяжністю американської гегемонії і, значною мірою, були незалежними від інституційного порядку, що охоплював більшість держав світу. Радянський Союз хоча і поступався США, але все ж був досить небезпечним суперником. Розгортання холодної війни між цими двома наддержавами було, певною мірою, боротьбою за збереження гегемонічного інституційного порядку на Заході.

Незважаючи на величезний ресурсний потенціал США все ж потребували союзників, щоб бути успішною противагою та фактором стримування СРСР. Окрім того, США також володіли військовими базами

у Західній Європі та Японії, щоб захищати ті території, котрі відділяли їх від радянської загрози. Союзники США також потребували захисту США від експансіоністського потенціалу Радянського Союзу. Ця взаємозалежність у балансуванні із зовнішнім ворогом стала основою, яка сформувала повоєнні інституційні домовленості.

Радянська загроза змусила адміністрацію США стати далекогляднішою у відносинах зі слабшими та залежними від них союзниками та взяти на себе відповідальність за ефективність західного міжнародного порядку. Незважаючи на те, що забезпечення суспільних благ інших держав було капіталомістким, опора на інституційну стратегію сприяла тому, що США отримали підтримку серед європейських держав не шляхом примусу, а за загальною згодою. Це стало ефективним засобом підтримки антирадянської коаліції. Американські союзники не могли відчувати себе в безпеці без захисту США. Їхня залежність від США посилювалася також через показну терпимість до заяв цієї країни щодо спеціальних прерогатив у повазі правил та інституцій, спрямованих на формування системи колективної безпеки.

Зникнення спільної загрози стало серйозним викликом інституційним засадам, які були основою післявоєнного порядку та призвело до появи напруженості. Парадоксально, але фактична універсалізація гегемонічного статусу США ставила під сумнів подальше існування такого порядку. Із зникненням СРСР, США перестали проявляти посилений ентузіазм щодо забезпечення загальних інтересів і стали зосереджуватися на інших цілях при формуванні національних інтересів Америки. Із закінченням холодної війни США хоч і продовжили інвестувати у міжнародний інституційний порядок однак вимагали й від інших держав активної участі у цьому процесі.

Водночас союзники США стали менш толерантними до «спеціальних» прерогатив та привілеїв США щодо міжнародних

інституцій. Міжнародне співтовариство все більше очікує від США дотримання універсальних правил на однаковому з іншими акторами рівні.

Із завершенням міжблокового протистояння, відбулося послаблення післявоєнного гегемонічного міжнародного порядку. З огляду на те, що інші держави не бажали чи не були в змозі пристосуватися до інституційних рамок, встановлених США, а самі США не мали наміру відмовлятися від особливих свобод та переваг і традиційно формулювали їх у контексті «міжнародних правил», основи, створені для формування мультилатеральних інституційних механізмів, ставали все більш неефективними й нестабільними. Міжнародне співтовариство наполягало на відмові США від гегемоністських цілей та стали «такими, як усі». Опираючись цим вимогам, США змінили власну тактику на унілатералістську, зменшивши підтримку мультилатеральних інституцій та формуючи *ad hoc* коаліції із перевіреними партнерами. На цій трансформації свого часу наголосив Надзвичайний та Повноважний Посол Японії Х. Овада, відзначивши, що на початку 2000-х рр. США перейшли від післявоєнної стратегії «унілатерального глобалізму» до «глобального унілатералізму» [10].

Яскравим прикладом такого «опору» США є, зокрема, Кіотський протокол. Адже, незважаючи на те, що США підписали договір, адміністрація Б. Клінтона відмовилася подати протокол на розгляд Конгресу. Коли у Гаазі (2000 р.) відбулася нова зустріч, спрямована на визначення конкретних термінів реалізації договору, делегація США продемонструвала максимальну гнучкість, з метою уникнути капіталомістких економічних перетворень у питанні скорочення викидів. Оскільки пропозиції США не знайшли підтримки у європейських лідерів, ця конференція не була результативною.

Крім того, варто звернути увагу і на питання підписання Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення. Хоча США підписали та ратифікували цю

конвенцію, її імплементація на практиці передбачала застереження щодо окремих договірних зобов'язань цієї держави. Зокрема, Конгрес надав Президентові повноваження, відповідно до яких, він може відмовити у проведенні інспекцій на американських хімічних об'єктах, якщо такі інспекції на його думку становлять загрозу інтересам національної безпеки США [11].

Фактично слід вказати на існування двох парадоксів. По-перше, гегемонія США була стійкою лише у той час, коли їхня сила була необмеженою. Звідси, – відсутність прямого конкурента для США або ситуації балансу сил, спонукає цю країну до сприяння розвитку пост-гегемоністського порядку із меншою підтримкою міжнародних інституцій.

По-друге, фактична перемога у холодній війні посилила недовіру до США з боку їхніх союзників і сприяла нарощуванню зусиль, спрямованих на контроль американської могутності шляхом формування складних та авторитетних інституційних механізмів. Айкенберрі зазначає, що американські союзники остерігаються як послаблення, так і посилення США. Під час холодної війни переважав страх послаблення США, з огляду на радянську загрозу [7]. Співпраця в рамках міжнародних інституцій, започаткованих і підтримуваних США, слугувала механізмом забезпечення їхнього лідерства. Сьогодні ж, ваги набули побоювання міжнародного співтовариства щодо посилення США. Міжнародні інституції стали розглядатися не як засіб сприяння американській могутності, спрямованій проти радянської загрози, а як інструмент її обмеження, адже тепер вона спрямована на домінування [12].

Позицію США щодо міжнародних організацій пояснюють теорії міжнародних відносин. Раціоналістський підхід наголошує на інструментальному значенні міжнародних організацій, які слугують об'єднувальним механізмом для держав. США розглядаються як домінуючий гравець у цих мультилатеральних інституціях. Відповідно до

культуралістського підходу, «американська винятковість» (ексепціоналізм) є головним поясненням такої політичній невідповідності.

Окремі тенденції діяльності міжнародних організацій розходяться із американським підходом до розуміння законності та справедливості. Мультилатералізм передбачає чітку модель міжнародного правосуддя. Окрім того, міжнародні інституції створені для того, щоб сприяти економічному зростанню, тоді як соціальне та дистрибутивне законодавство розглядаються як прерогатива національного рівня. Тому усі спроби міжнародних організацій розпочати перерозподіл ресурсів наштовхнуть на опір з боку США.

Зважаючи на усі підходи до мультилатералізму, слід погодитися з думками тих американських науковців, що стверджують про існування гібридної форми мультилатералізму, характерної виключно для США. Якщо вдатися до наукового пояснення цього явища, варто звернутися до дослідження С. Патріка, який виокремив три види мультилатералізму, відповідно до цілей країни, що його здійснює (Табл. 1) [13].

Таблиця 1.

Різновиди мультилатералізму

Цілі	Стратегії	
	Мультилатеральна	Унілатеральна
націоналістичні	<i>Націоналістичний мультилатералізм</i> – діяти спільно з іншими акторами задля реалізації національних інтересів	<i>Націоналістичний унілатералізм</i> – діяти в односторонньому порядку задля реалізації національних інтересів
інтернаціональні	<i>Інтернаціоналістичний мультилатералізм</i> – діяти спільно з іншими	<i>Інтернаціоналістичний унілатералізм</i> – діяти в

	акторами задля реалізації інтересів усіх держав	односторонньому порядку задля реалізації інтересів усіх держав
космополітичні	<i>Космополітичний мультилатералізм</i> – діяти спільно з іншими акторами задля реалізації інтересів людства	<i>Космополітичний унілатералізм</i> – діяти в односторонньому порядку задля реалізації інтересів людства

Згідно з підходом С. Патріка, зовнішньополітичну поведінку США можна охарактеризувати як *націоналістичний мультилатералізм*.

Прихильники націоналістичних цілей у веденні зовнішньої політики керуються традицією реалізму. Відповідно до його принципів, світ є анархічною системою, у якій автономні держави прагнуть забезпечувати національну безпеку шляхом реалізації власних інтересів, визначених з позицій влади і сили. У рамках цієї системи найважливішим завданням глави держави є забезпечення фізичної безпеки і матеріального власної благополуччя нації та її громадян. З цих позицій держава розглядається як дискретна і самодостатня політична спільнота, що має унікальну ідентичність [14]. Державний діяч у першу чергу має захищати права співвітчизників, а не жителів інших країн, а також відстоювати та нести відповідальність за інтереси своєї нації, а не ілюзорні ідеї міжнародної спільноти. Натомість альтруїстські цілі та бажання всезагального блага, зокрема захист прав людини, є лише прагненням поширити власний вплив і цінності.

Щодо зовнішньої політики США, то націоналістична позиція визначається обмеженими міжнародними зобов'язаннями. Націоналісти, скептично налаштовані до іноземних обмежень, виступають виключно за інструментальне використання багатосторонніх інститутів, що не дасть

змоги обмежувати інтереси і цінності США. Як на початку 2002 р. заявив заступник держсекретаря Дж. Болтон: «Спроба охарактеризувати нашу політику як виключно унілатеральну чи мультилатеральну є марним заняттям. Наша політика є просто проамериканською, як цього і можна очікувати» [15].

Слід відзначити, що майже всі мультилатеральні механізми сучасності потребують участі США. Жодна масштабна військова операція не стане успішною без участі США. Вони захищають спільний інтерес людства у той час, як інші країни залишаються осторонь. Діяльність у рамках мультилатеральних структур відкриває для США великі можливості. Зокрема у рамках ООН, вони можуть блокувати будь-яку ініціативу, спрямовану проти їхніх важливих інтересів. З іншого боку, вони відіграють настільки важливу роль лише з огляду їхню політичну та економічну могутність. Якщо США використовуватимуть своє стратегічне положення не лише виключно для просування власних гегемоністичних інтересів, але й враховуватимуть при цьому інтереси міжнародного співтовариства, вони можуть стати найважливішим актором міжнародних відносин, який визначатиме вектор розвитку світової політики. Водночас, мультилатералізм у світі набуває вагомого значення, оскільки могутність США все частіше ставиться під сумнів.

Варто визнати, що ефективність мультилатералізму у глобальному масштабі все частіше ставиться під сумнів у США й здійснюється пошук шляхів для зміни *status quo*. Ця дискусія є важливою політичною проблемою, яка стосується не лише США, але й трансатлантичної співпраці. Однак, мультилатералізм у випадку застосування його окремою державою, у першу чергу США, стає все більш дієвим і ефективним та відіграє дедалі більше значення, зокрема, у контексті його реалізації на регіональній основі.

Список використаних джерел

1. Hoffmann S. The United States and International Organizations / S. Hoffmann // *Eagle Rules? Foreign Policy and American Primacy in the Twenty-First Century* / ed. Robert J. Lieber – Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall, 2002. – 342-352 p.
2. Righter R. Utopia Lost: The United Nations and World Order. / Rosemary Righter. – New York: Twentieth Century Fund Press, 1995. – P. 267.
3. Ruggie J. G. This Crisis of Multilateralism Is Different / Speech delivered at the UNA-USA National Forum on the United Nations, June 26, 2003 [Електронний ресурс] / Ruggie J. G. – Режим доступу: www.unausa.org/newindex.asp?place=http://www.unausa.org/membership/forum/ruggie.asp.
4. Testimony of William Kristol, Chairman / Project for the New American Century/to the Senate Foreign Relations Committee, Washington, D.C., February 7, 2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://avot.org/stories/storyReader\\$35](http://avot.org/stories/storyReader$35).
5. Krauthammer C. The Unipolar Moment Revisited / Charles Krauthammer // *National Interest*. – 2002/2003. – № 70. – Winter. – P.5-17.
6. Asmus R. D. Rebuilding the Atlantic Alliance / Ronald D. Asmus // *Foreign Affairs*. 2003. – Vol.82, № 5. – September-October. – P. 20-31.
7. Ikenberry G.J. State Power and the Institutional Bargain: America's Ambivalent Economic and Security Multilateralism / G.J. Ikenberry // *American Hegemony and International Organizations* / Foot R., MacFarlane S. N. and Mastanduno M. (eds.). – 2003. – London: Oxford University Press. – P.49-72.
8. Moravcschik A. Why is U.S. Human Rights Policy So Unilateralist? / A.Moravcschik // *Multilateralism and U.S. Foreign Policy: Ambivalent Engagement* / Stewart Patrick and Shepard Forman (eds.). – 2002. – Boulder: Lynne Rienner Publishers. – P.345-376.

9. Powers S. A Problem From Hell: America and the Age of Genocide / S.Powers // America and the Age of Genocide. – 2002. – New York: Basic Books. – 610 p.
10. Huntington S. The Lonely Superpower / S.Huntington // Foreign Affairs. – 1999. – Vol.78, №2. – March/April. – P. 35-49.
11. Smithson A. E. The Chemical Weapons Convention / A.E.Smithson // Multilateralism and U.S. Foreign Policy: Ambivalent Engagement / Stewart Patrick and Shepard Forman (eds.). – 2002. – Boulder: Lynne Rienner Publishers. – P.247-266.
12. Kagan R. Of Paradise and Power: America and Europe in the New World Order / R.Kagan. – New York: Alfred A. Knopf, 2003. – 112 p.
13. Patrick S. Beyond Coalitions of the Willing: Assessing U.S. Multilateralism / S.Patrick // Ethics & International Affairs. – 2003. – Vol.17, №1. – Carnegie Council on Ethics and International Affairs. – P.42.
14. Jackson R.H. The Political Theory of International Society / R.H.Jackson // Booth K. International Relations Theory Today / Booth K., Smith S. – 1995. – University Park, Pa.: Pennsylvania State University Press. – p. 110-28.
15. Slevin P. U.S. Backs Rules Against Arms Spread / P.Slevin // Washington Post. – 2002. – January 25. – P.15.